

Matteus 15:1-20 & Markus 7:1-23

Dessa båda texter av författarna Matteus och Markus skildrar samma händelse och används av många som ett starkt belägg för att matbudet i moseböckerna är upphävd. Orden *“därmed förklarade han all mat för ren”*¹ av Markus används som det avgörande ”vapnet” för att hugga sönder varje tänkbart motargument. Men det många inte känner till är att bara hälften av dessa ord finns med i den grekiska grundtexten, något vi skall studera mer ingående längre ner i artikeln. Men låt oss börja från början. De båda texterna i Matteus- och Markusevangeliet skildrar en händelse som utspelade sig vid ett tillfälle då Jesus och hans lärjungar befann sig i Gennesaret (område nordväst om Galileiska sjön) i Galileen. Här väckte Jesus stor uppståndelse genom att bota de människor som kom till honom:

*“De for över sjön och kom till Gennesaret och lade till där. Så snart de steg ur båten, kände man igen Jesus. Och folk skyndade ut i hela den trakten och förde de sjuka på bårar till den plats där de hörde att han var. Överallt där han gick in, i byar, städer eller gårdar, lade man de sjuka på de öppna platserna och bad att de åtminstone skulle få röra vid hörntofsen på hans mantel. Och alla som rörde vid honom blev friska.”*²

Sedan står det, direkt efter denna uppseendeväckande händelse, att *“fariseerna och några skrifflärda som hade kommit från Jerusalem samlades kring honom”*.³ Att dessa hade kommit hela vägen från Jerusalem var förmodligen ingen tillfällighet, utan de var där med avsikt att undersöka vem denne Jesus var. På grund av all den uppståndelse han väckte kanske många av dem till och med undrade ifall han var den Messias de och deras förfäder hade väntat på under århundraden. Det många inte tänker på är att han, med dessa helanden, faktiskt uppfyllde de messianska förväntningar som Skrifterna talar om och som fanns (och fortfarande finns) hos det judiska folket:

*“Johannes fick i fängelset höra talas om Kristi gärningar. Han sände då bud med sina lärjungar och frågade honom: ‘Är du den som skulle komma, eller skall vi vänta på någon annan?’ Jesus svarade dem: ‘Gå och berätta för Johannes vad ni hör och ser: Blinda får sin syn, lama går, spetälska blir rena, döva hör, döda uppstår och för fattiga predikas glädjens budskap.’”*⁴

*“Sedan förde man till Jesus en besatt som var blind och stum, och han botade honom, så att den stumme talade och såg. Och allt folket blev utom sig av häpnad och sade: ‘Kanske är han Davids son?’”*⁵

Alla de helanden Jesus åstadkom var det vittnesbörd Johannes behövde som bevis för att Jesus var den utlovade Messias. Samma förväntan på Messias finns även i dag bland det judiska folket. Följande citat är hämtat från en bok skriven av rabbinen Jacob Immanuel Schochet:

---

¹ Mark. 7:19

² Mark. 6:53-56

³ Mark. 7:1

⁴ Matt. 11:2-5

⁵ Matt. 12:22-23

*"Den Messianska tidsåldern kommer att innebära optimal fysisk och andlig lycka. Alla kommer att bli helade. Den blinde, döve, stumme och lame; vem som än har någon brist eller funktionsnedsättning skall bli helad från sitt handikapp: 'Den blindes ögon skall se och den döves öron skall öppnas. Den lame skall hoppa som en hjort och den stummes tunga skall sjunga...' (Isaiah 35:5-6)."*⁶

Utifrån detta är det därför inte svårt att förstå vilken uppståndelse Jesus väckte vid Gennesaret. Men vilka ytterligare förväntningar hade dessa på den utlovade Messias? De som samlades kring Jesus den här dagen hade studerat Skrifterna noggrant och visste därför mycket väl vad som måste uppfyllas hos honom:

*"HERREN, din Gud, skall låta uppstå åt dig en profet bland ditt folk, av dina bröder; en som är lik mig. Honom skall ni lyssna till ... En profet skall jag låta uppstå åt dem bland deras bröder; en som är lik dig, och jag skall lägga mina ord i hans mun, och han skall tala till dem allt vad jag befäller honom. Och om någon inte lyssnar till mina ord, de ord han talar i mitt namn, skall jag själv utkräva det av honom."*⁷

*"Var stark och mycket frimodig så att du håller fast vid och följer all den undervisning som min tjänare Mose har givit dig. Vik inte av från den vare sig till höger eller till vänster; så skall du ha framgång vart du än går. Låt inte denna lagbok vara skild från din mun. Tänk på den både dag och natt, så att du håller fast vid och följer allt som är skrivet i den. Då skall du lyckas i det du företar dig, och då skall du ha framgång."*⁸

I den första texten ser vi att den profet (Messias) Gud hade lovat skulle uppstå skulle vara lik Mose. Eftersom Mose utgjorde förebilden till Messias var det därför uteslutet att de båda skulle avvika från varandra ifråga om lära och leverne. På samma sätt var det med Josua. Som förebild till Messias kunde de båda inte avvika från varandra. Om inte Josua hade tillåtelse att vika av "vare sig till höger eller till vänster" från Guds bud, hade inte heller Jesus den tillåtelsen. Ja, liksom alla de förebilder till Messias som levde på Gamla testamentets tid var ålagda en total hängivenhet till buden i moseböckerna, var även Jesus ålagd samma hängivenhet till dessa bud. Förebilderna och den person dessa förebildar kan nämligen inte avvika från varandra. Hade Jesus därför undervisat emot Guds bud hade han ofrånkomligt diskvalificerat sig själv som Messias. Detta är viktigt att ha i åtanke för att rätt kunna förstå de båda texterna i Matteus och Markus.

Fariseerna och de skriftlärda samlades kring Jesus eftersom de såg att "några av hans lärjungar åt med orena händer, det vill säga utan att tvätta händerna".⁹ Därefter ställde de den fråga som kom att starta hela debatten: "Varför följer inte dina lärjungar de äldstes stadgar utan äter med orena händer?"¹⁰ Redan här ser vi att ämnet för denna debatt inte på något sätt berörde matbuden i moseböckerna utan enbart "de äldstes stadgar". Utifrån denna fråga började Jesus anklaga dem på en mycket allvarlig punkt. En anklagelse han dessutom upprepade tre gånger vid detta tillfälle:¹¹

---

⁶ Schochet, Jacob Immanuel. *MASHIACH - The Principle of Mashiach and the Messianic Era in Jewish Law and Tradition*. http://www.chabad.org/library/moshiach/article_cdo/aid/100899/jewish/The-Messianic-Era.htm 2010-06-02

⁷ 5 Mos. 18:15, 18-19

⁸ Jos. 1:7-8

⁹ Mark. 7:2

¹⁰ Mark. 7:5

¹¹ Mark. 7:8, 9, 13

”Ni upphäver Guds bud och håller er till människors stadgar.”

”Ni upphäver fullkomligt Guds bud för att hålla fast vid era egna stadgar.”

”Ni upphäver Guds ord genom de stadgar som ni följer och för vidare.”

Jesus var väl medveten om att dessa upphävde Guds bud i sina liv och ersatte dem med sina egna stadgar, något han inte tog lätt på. Men i dessa tre verser hittar vi även en sanning de flesta verka missa. Om det nu är så att Jesus vid denna historiska tidpunkt förklarade all mat för ren (enligt den traditionella kristna förståelsen), begick han då inte exakt samma allvarliga överträdelse som han anklagade dessa för, nämligen att upphäva Guds bud? Gud hade långt tidigare befallt sitt folk att inte äta vissa sorters djur för att inte ådra sig orenhet (3 Mos. 11; 5 Mos. 14). Jesus upphävde i så fall detta för att istället införa en helt ny stadga. Nu invänder kanske några med att Jesus faktiskt hade den rätten eftersom han var Guds Son. Visst var han (och är fortfarande) Guds Son, men det innebär inte att han kunde gå emot sin egen tidigare undervisning:

”Den som därför upphäver ett av dessa minsta bud och lär människorna så, han skall kallas den minste i himmelriket. Men den som håller dem och lär människorna dem, han skall kallas stor i himmelriket.”¹²

Här sade Jesus tydligt att om någon upphäver ett av de minsta buden i moseböckerna och lär människorna så, skall han kallas den minste i himmelriket. Vi får nog utgå från att dessa ord inte var riktade enbart till hans lärjungar utan även till honom själv. Om Jesus därför upphävde matbuden vid detta tillfälle borde han rimligen, efter sin uppståndelse, fått vissa problem att hävda sin storhet i Guds rike. Dessutom räknas inte ens matbuden bland de minsta i moseböckerna vilket borde ha gjort situationen ännu svårare för honom. Att Jesus skulle ha upphävt sin Faders matbud är även osannolikt med tanke på hur hårt hans Fader hade betonat dessa för sitt folk. Gud uppmanade dem gång på gång, genom sin tjänare Mose (förebilden till Messias), att inte vika av från Hans väg:

*”Var noga med att göra vad Herren, er Gud, har befallt er. **Vik inte av, vare sig till höger eller till vänster.** Den väg som Herren, er Gud, har befallt er att gå skall ni alltid följa, så att ni får leva och det går er väl och ni får ett långt liv i det land som ni skall ta i besittning.”¹³*

Som tidigare nämnts måste vi utgå från att Jesu liv och lära skulle vara i överensstämmelse med Mose (förebilden). Om Mose sade till folket att *“vik inte av, vare sig till höger eller till vänster”*, skulle då Jesus ha undervisat folket, inklusive sina lärjungar, att *“vik av, både till höger och vänster”*? Eller om vi använder oss av för ämnet mer praktiska ord: *“Vik av, både till räkorna och skinkan.”* Ännu mer osannolikt blir det när vi ser vilken inställning Jesus hade till sin Faders ord: *“Jag känner honom och **bevarar hans ord.**”¹⁴* Jesus bevarade alltså sin Faders ord, vilket är raka motsatsen till att undervisa emot dem.

Låt oss se på en annan intressant aspekt av det hela. Om Jesus skulle ha genomfört en så stor och betydelsefull förändring av matbuden, borde då inte Mose eller någon annan av profeterna rimligen

---

¹² Matt. 5:19

¹³ 5 Mos. 5:32-33

¹⁴ Joh. 8:55

ha förutsagt detta? I Amos bok står det skrivet: *”Herren gör ingenting utan att ha uppenbarat sin hemlighet för sina tjänare profeterna.”*¹⁵ Kan någon därför visa på en enda profet som i förväg förutsade att den kommande Messias (Jesus) en dag skulle upphäva matbuden? Istället finner vi motsatsen i de texter som talar om det nya förbundet Gud skulle instifta genom Messias fullbordade verk. Hesekiel profeterade att *”jag skall låta min Ande komma in i er och göra så att ni vandrar efter mina stadgar [choq] och håller mina lagar och följer dem”*.¹⁶ Guds Andes uppgift i varje troende människas liv är därmed att hjälpa oss följa buden och inte att distansera oss från dem. Vi ser i denna text det hebreiska ordet *choq*. Detta ord översätts vanligen med ”stadga” och inbegriper sådana bud i moseböckerna som, enligt judisk förståelse, inte har någon logisk förklaring. Här ingår bland annat matbuden. Författaren till Hebreerbrevet sade om profeten Mose att han *”var betrodd som tjänare i hela Guds hus för att vittna om det som senare skulle förkunnas”*.¹⁷ Hur många gånger vittnade Mose om att den utlovade profeten (Jesus) en dag skulle upphäva matföreskrifterna? Var det inte snarare tvärtom, nämligen att *”vik inte av, vare sig till höger eller till vänster”*. Inte nog med det, Gud avslutade hela Gamla testamentet med orden:

*”Kom ihåg min tjänare Mose lag [toráh] som jag gav honom befallning om på Horeb, stadgarna [choq] och föreskrifterna som gäller hela Israel.”*¹⁸

Att Jesus därför, några hundra år senare, utan förvarning skulle ha annullerat det hans Fader hade betonat så starkt för sitt folk är därför helt orealistiskt och har inte mycket stöd i Bibeln. Det finns även en annan viktig sak att fundera över. Den traditionella förståelsen är att Jesus, genom sin död och uppståndelse, instiftade ett nytt förbundet som omintetgjorde de mosaiska buden. Men en intressant fråga är hur Jesus, vid detta tillfälle, kunde upphäva matbuden långt *innan* sin död och uppståndelse. Ja, hur kunde Jesus upphäva dessa bud innan det nya förbundet ens hade trätt i kraft? Om han däremot hade sagt att matbuden skulle upphävas *i samband* med hans död skulle en sådan teori kunna ses som rimlig, men inte annars. Att det nya förbundet inte kunde träda i kraft så länge Jesus levde hittar vi belägg för i Hebreerbrevet:

*”Där det finns ett testamente, måste det tillkännages att den som har upprättat det är död. Först när han dör blir testamentet giltigt. Det träder inte i kraft så länge han lever. Därför har inte heller det första förbundet instiftats utan blod.”*¹⁹

Låt oss se på en annan aspekt vad gäller matbudens vara eller inte vara. Om Jesus skulle ha upphävt matbuden upphävde han inte bara dessa bud, utan han upphävde även en del av Guds skapelseordning. Indelningen mellan rena och orena djur fanns nämligen långt innan Gud gav sina stadgar till Israels barn vid Sinai berg. Det mest sannolika är att indelningen i rena och orena djur fanns med redan från skapelsens början (se under *Bakgrund*). Skall vi därför utgå från att Jesus, helt oförberett, skulle ha kommit och ändrat på denna skapelseindelning? Skulle han ha omintetgjort det hans Fader redan från begynnelsen hade fastställt? Nej, eftersom Jesus själv sade att *”Skriften kan inte göras om intet”*²⁰ får vi utgå från att både skapelseordningen och matbuden fortfarande gäller.

---

¹⁵ Amos 3:7

¹⁶ Hes. 36:27

¹⁷ Hebr. 3:5

¹⁸ Mal. 4:4

¹⁹ Hebr. 9:16-18

²⁰ Joh. 10:35

Låt oss gå vidare med att studera de båda texterna för ämnet på ett djupare plan. Något de flesta bibelläsare inte känner till är vilka grekiska ord som döljer sig bakom de svenska orden “orena” och “oren”. Dessa ger faktiskt tydliga belägg för att den debatt Jesus hade med fariseerna och de skrifflärda inte på något sätt berörde matbuden i moseböckerna:

*“Sedan kallade han till sig folket och sade till dem: ‘Lyssna och förstå! Det som kommer in i munnen gör inte människan **oren** [koinóo]. Men det som går ut ur munnen, det **orenar** [koinóo] henne.’ ... Men det som går ut ur munnen kommer från hjärtat, och det gör människan **oren** [koinóo]. Ty från hjärtat kommer onda tankar, mord, äktenskapsbrott, otukt, stöld, falskt vittnesbörd och hädelser. Sådant **orenar** [koinóo] människan. Men att äta utan att tvätta händerna gör inte människan **oren** [koinóo].”²¹*

*“Fariseerna och några skrifflärda som hade kommit från Jerusalem samlades kring honom. De hade sett att några av hans lärjungar åt med **orena** [koinós] händer, det vill säga utan att tvätta händerna ... Fariseerna och de skrifflärda frågade honom: ‘Varför följer inte dina lärjungar de äldstes stadgar utan äter med **orena** [koinós] händer?’ ... Jesus kallade till sig folket på nytt och sade: ‘Hör på mig allesammans och förstå: Ingenting som utifrån går in i människan kan göra henne **oren** [koinóo], men det som går ut ur människan, det **orenar** [koinóo] henne.’ ... Inser ni inte att det som utifrån går in i människan inte kan göra henne **oren** [koinóo], eftersom det inte går in i hennes hjärta utan ner i magen och ut på avträdet?’ Därmed förklarade han all mat för ren. Och han tillade: ‘Det som går ut ur människan, det gör henne **oren** [koinóo]. Ty inifrån, från människans hjärta, utgår onda tankar ... Allt detta onda kommer inifrån och gör människan **oren** [koinóo].”²²*

I dessa båda texter ses det grekiska adjektivet *koinós* och verbet *koinóo*. Men som vi skall se har inget av orden någon koppling till matbuden i moseböckerna. Det grekiska ord som istället har denna koppling är *akáthartos*, men som inte förekommer i de båda texterna ovan. Men först behöver vi se vad adjektivet *koinós* och verbet *koinóo* betyder. De kan översättas med att *vara* respektive *göra* “rituellt oren”, “ohelig”, “profan”, “allmän”, “vanlig” eller “gemensam”. Utifrån flera texter i Nya testamentet ser vi att dessa ord ofta betecknar något som inte är avskilt (helgat) för sitt specifika ändamål. Detta något blir därmed profant eller vanligt förekommande (eng. *common*).

Under det tredje århundradet före Jesu tillkommelse påbörjade sjuttio (sjuttiotvå enligt vissa källor) judiska rabbiner, efter en förfrågan av den egyptiske kungen Ptolemy II, den första grekiska översättningen av moseböckerna. Denna översättning fick namnet *Septuaginta* (grek. sjuttio) och blev till stor hjälp för alla de grekisktalande judar i församlingen, judar som inte längre behärskade det hebreiska språket. På de ställen i moseböckerna där matbuden återfinns, huvudsakligen 3 Mosebok 11 och 5 Mosebok 14, ersatte dessa lärda rabbiner det hebreiska *tame'* (orent) med *akáthartos*:

“Av de djur som idisslar och av dem som har kluvna klövar skall ni inte äta dessa ... svinet, ty det har visserligen klövar som är helt kluvna, men det idisslar inte. Det skall

---

²¹ Matt. 15:10-11, 18-20

²² Mark. 7:1-2, 5, 14-15, 18-21, 23

vara **orent** [akáthartos] för er ... Detta är lagen om fyrfotadjure, om fåglarna, om alla slags levande varelser som rör sig i vattnet och om alla slags smådjur som rör sig på jorden. Den visar hur man skall kunna skilja mellan **orent** [akáthartos] och rent, mellan de djur som får ätas och de som inte får ätas.“²³

Medan *akáthartos* förekommer på åtskilliga ställen i moseböckerna, går det inte att hitta *koinós* eller *koinóo* där en enda gång. Om därför Markus ville visa att Jesus upphävde matbuden i moseböckerna, borde han rimligen ha valt *akáthartos* istället för dessa båda ord. Vi förstår även utifrån andra texter i Nya testamentet att Markus var väl förtrogen med *akáthartos*. Direkt efter texten ovan från Markus kan vi läsa om hur en hednisk kvinna bad Jesus om hjälp för sin besatta dotter som hade en oren (*akáthartos*) ande. Vi hittar alltså ordet *akáthartos* i samma kapitel som texten för ämnet, trots det tog Markus inte med det ordet i denna text.

Men vad menade då Jesus med att *“ingenting som utifrån går in i människan kan göra henne oren”*.²⁴ Som vi redan sett talade Jesus här om en helt annan form av orenhet (*koinóo*) än den orenhet (*akáthartos*) som kommer av att man äter kött av orena (*akáthartos*) djur. Om vi går tillbaka till den inledande frågan av fariseerna och de skrifflärda förstår vi bättre vad Jesus menade. Dessa frågade Jesus: *“Varför bryter dina lärjungar mot de äldstes stadgar? De tvättar inte händerna innan de äter.”*²⁵ Här ser vi att budet om att folket skulle tvätta händerna innan de åt kom från de äldstes stadgar och inte från moseböckerna. Dessa menade att om den mat lärjungarna åt tidigare hade varit i kontakt med något orent (t.ex. hedningar eller orena djur), kunde den besmittade maten göra dem rituellt orena (icke avskilda). Jesus gick emot detta och menade att det spelade ingen roll huruvida lärjungarna hade tvättade händer eller inte. Orsaken var att det de åt inte gick in i hjärtat utan *“ner i magen och ut på avträdet”*.²⁶ Direkt efter dessa ord har vi den välkända satsen *“därmed förklarade han all mat för ren”*.²⁷ Den enkla betydelsen var att den mat lärjungarna åt gick *“ner i magen och ut på avträdet”* vilket renade den från den typ av orenhet fariseerna och de skrifflärda syftade på. Orden hade därmed ingenting med att Jesus vid den tidpunkten skulle ha gjort griskött och blodkorv rent.

Men låt oss även gå på djupet vad gäller satsen *“därmed förklarade han all mat för ren”*. Som tidigare nämnts finns endast hälften av orden med i den grekiska grundtexten. Bokstavligen står det καθαρίζων πάντα τὰ βρώματα vilket bokstavligen betyder *“renande all maten”*. Orden *“därmed förklarade han”* är alltså översättarens eget tillägg för att ”hjälpa” läsarna förstå vad han/hon anser evangeliets författare ville ha sagt. Men dessa betonade ord ger lätt den felaktiga tolkningen att Jesus vid just den tidpunkten upphävde matbuden i moseböckerna. Jesu undervisning får därmed, tyvärr, en mer förvriden tolkning än vad hans ursprungliga tanke var.

Avslutningsvis bör vi ställa oss frågan varför det inte kom någon motreaktion från fariseerna och de skrifflärda på grund av Jesu ord? Att försöka hitta anklagelser mot honom var inget dessa påbörjade först senare i hans tjänst utan fanns redan uppskrivet på deras agenda.²⁸ Trots detta hittar vi ingen anklagelse vare sig här eller senare i evangelierna. Enligt moseböckerna skulle de faktiskt haft

²³ 3 Mos. 11:4, 7, 46-47

²⁴ Mark. 7:15

²⁵ Matt. 15:2

²⁶ Mark. 7:19

²⁷ Mark. 7:19

²⁸ Matt. 12:10, 14; Mark. 3:1-6

rätten att döma honom till döden. I dessa böcker står det uttryckligen att om någon kommer och predikar avfall från den väg Gud har befallt Israels barn att gå skall den personen dödas.²⁹ Men istället för att fariseerna och de skriftlärda började angripa honom står det bara att "*sedan begav han sig därifrån till Tyrus område.*"³⁰ Jesus kunde alltså, utan några som helst stridigheter, lugnt gå därifrån. Anledningen till detta var för att Jesus inte gick emot Guds matbud, utan enbart de stadgar bland de äldste som inte hade sin grund i Skrifterna.

---

²⁹ 5 Mos. 13:1-5

³⁰ Mark. 7:24